

DRAGSFJÄRD SÖDERLÅNGVIK NÖJIS

Provutgrävning av en stenåldersboplats

Henrik Asplund 1988

Estuett, Hto 148/15.6.1989

M

DRAGSFJÄRD, SÖDERLANGVIK. NOJIS

Kompletterande provutgrävning av en
stenåldersboplats 28 - 29.05.1988.

DRAGSFJÄRD, SÖDERLANGVIK, NÖJIS

Kompletterande provutgrävning av en
stenåldersboplats 28 - 29.05.1988.

Kommun : Dragsfjärd
By : Söderlångvik
Tomt : 1:60
Ägare : Föreningen Konstsamfundet r.f.

Grundkarta : 1034 11

Koordinater : x 6661 85-90
y 579 49-66
z c. 32-35 m

Fynd : TYA 471:1-88

Tidigare fynd : TYA 243:1-24
TYA 275:1-14
TYA 327:1-31
TYA 389:1-25

Rapporten innehåller : 4 sidor
9 bilagor

Tidigare undersökningar :

Henrik Asplund 1985, Dragsfjärd, Söderlångvik,
Nöjis, Provutgrävning av en stenåldersboplats 19-
20.05.1984.

Henrik Asplund 1985, Dragsfjärd, Söderlångvik,
Nöjis, Kompletterande provutgrävning av en stenål-
dersboplats 01.06.1985.

Henrik Asplund 1987, Dragsfjärd, Söderlångvik,
Nöjis, Kompletterande provutgrävning av en stenål-
dersboplats 24-25.05.1986.

Henrik Asplund 1988, Dragsfjärd, Söderlångvik,
Nöjis, Kompletterande provutgrävning av en stenål-
dersboplats 15-17.05.1987.

Stenåldersboplatsen kallad Nöjis är belägen c. 3 km WSW om Dragsfjärds kyrka, norr om vägen mellan Dragsfjärds kyrka och Hammarsboda (bilaga 1). Namnet Nöjis har tillsvärdare bibehållits, trots att det har visat sig, att det inte är tomt 1:60 i Söderlångvik (där boplatsen är belägen), utan en tomt i grannbyn Ölmos som heter Nöjis. Provutgrävningen 28-29.05.1988 var den femte i ordningen som ordnades i Nöjis av amatörarkeologikursen vid Dragsfjärds arbetarinstitut. Undersökningen leddes av undertecknad, och övervakades från museiverkets sida av fil.mag. Anna-Liisa Hirviluoto. Utrustning utlånades av arkeologiska avdelningen vid Turun yliopisto. Ett knappt tiotal lokala amatörarkeologer deltog i arbetet. Undersökningsområdet besöktes dessutom av botaniker Mats Cygnel som konstaterade att vegetationen på boplatsen närmast är av lund-typ (*Oxalis-Majanthemum*).

Undersökningen företogs enligt samma principer som under tidigare år. Provgroparna påbörjades som c. 30 x 30 cm stora spadsnitt genom markens ytlager; därefter grävdes de ut med murslev och jorden sållades. Förutom att fynden togs tillvara, antecknades också uppgifter om kulturlagrets karaktär i varje provgrop. Efter utgrävningen togs jordprov för fosfatanalys ur snittet i kanten av varje provgrop.

Koordinatsystemet bygger på en baslinje, som år 1984 drogs från råsten 8 på gränsen mellan Ölmos och Söderlångvik byar. Råsten 8 har getts koordinaterna 200/300, och koordinaterna växer mot öster (200) och norr (300). Liksom under tidigare år anges alltså öst(y)-koordinaten först, och avståndet mellan koordinatpunkterna är 1 m. Eftersom provgropar har grävts med 10 m:s mellanrum, har endast var tionde punkt kommit till användning vid provundersökningen. Efter att den senaste undersökningen hade avslutats, utmärktes koordinatpunkterna 550/370-420 samt 560/370-420 med i marken nästan helt inslagna träpålar.

De två fältarbetsdagarna blev lyckade. Vädret var varmt och soligt, och en mängd nya iakttagelser kunde göras. I provgroparna som grävdes öster om det tidigare undersökningsområdet framkom mörka och djupa kulturlager som bildar det kraftigaste aktivitetsområdet inom de hittills undersökta delarna av boplatsen. Också fynden av avslag och keramik var rikare än tidigare. Förutom att provgropar grävdes öster om det tidigare undersökningsområdet gjordes också några kompletteringar i området längst i väster (bilaga 2). Provgroparna i det sistnämnda området grävdes för att ge undersökningsområdet en så symmetrisk utformning som möjligt med tanke på t.ex. databehandling av utgrävningens resultat. Iakttagelserna som gäller provgroparna finns noggrannare dokumenterade i bilaga 3 samt i fyndförteckningen (TYA 471:1-88). Uppgifter om jordproven för fosfatanalys framgår ur bilaga 4.

Frågor angående kultursammanhang och datering har hela tiden varit viktiga vid undersökningarna av Nöjis-boplatsen. Till dessa har man under de senaste åren kunnat föga även frågeställningar gällande boplatsens uppbyggnad och funktion. I detta skede av arbetet ser det ut som om acceptabla svar kunde erhållas på de frågor som gäller ålder och typologi samt boplatsens avgränsning och indelning i aktivitetsområden.

Utgrävningen år 1986 gav material som indikerar att boplatsen tillhör den sk. Jäkärklägruppen inom den kamkeramiska kulturen (Asplund 1987). Denna tolkning får ytterligare stöd av den senaste utgrävningens fynd, där krukskärvor med dekoration motsvarande Jäkärklä-keramik ingår (TYA 471:6,15,29,50,63,75,79). Boplatsen verkar dessutom vara ren, dvs. den har troligen bara utnyttjats av den arkeologiskt definierade Jäkärklägruppen. Indirekt får denna tolkning stöd av att fyndmaterial främmande för Jäkärklägruppen tillsvidare saknas.

Frågan om boplatsens strandlinjedatering har behandlats i rapporten om undersökningarna 1987 (Asplund 1988). För att ytterligare kontrollera fyndområdets lägsta höjd över havet uppmättes i samband med den senaste undersökningen en höjdprofil längs linjen (y) 530 (bilaga 5). Om den fyndförande provgropens 530/380 höjd samt den år 1987 uppmätta höjden för fixpunkt 1 utnyttjas för beräkningarna erhålles följande resultat:

$$\begin{array}{r}
 27.145 \quad (\text{fixpunkt 1}) \\
 + \quad \underline{6.08} \\
 33.225 \quad (530/380)
 \end{array}$$

Höjden motsvarar strandlinjen c. 3100-3150 f.Kr. (Glückert 1976, Kaakuri & Vermeer 1985). Denna datering ger i likhet med mätningarna år 1987 stöd för att boplatsen tillhör ett sent skede inom Jäkärklägruppen. Vad man också måste beakta är att provgrop 530/380 innehöll väldigt kraftiga boplatsspår, såsom en skärvstenspackning och ett svart kulturlager, vilket betyder att vattnet absolut inte har nått så högt upp. Troligen har strandlinjen legat betydligt lägre under boplatsens användningstid.

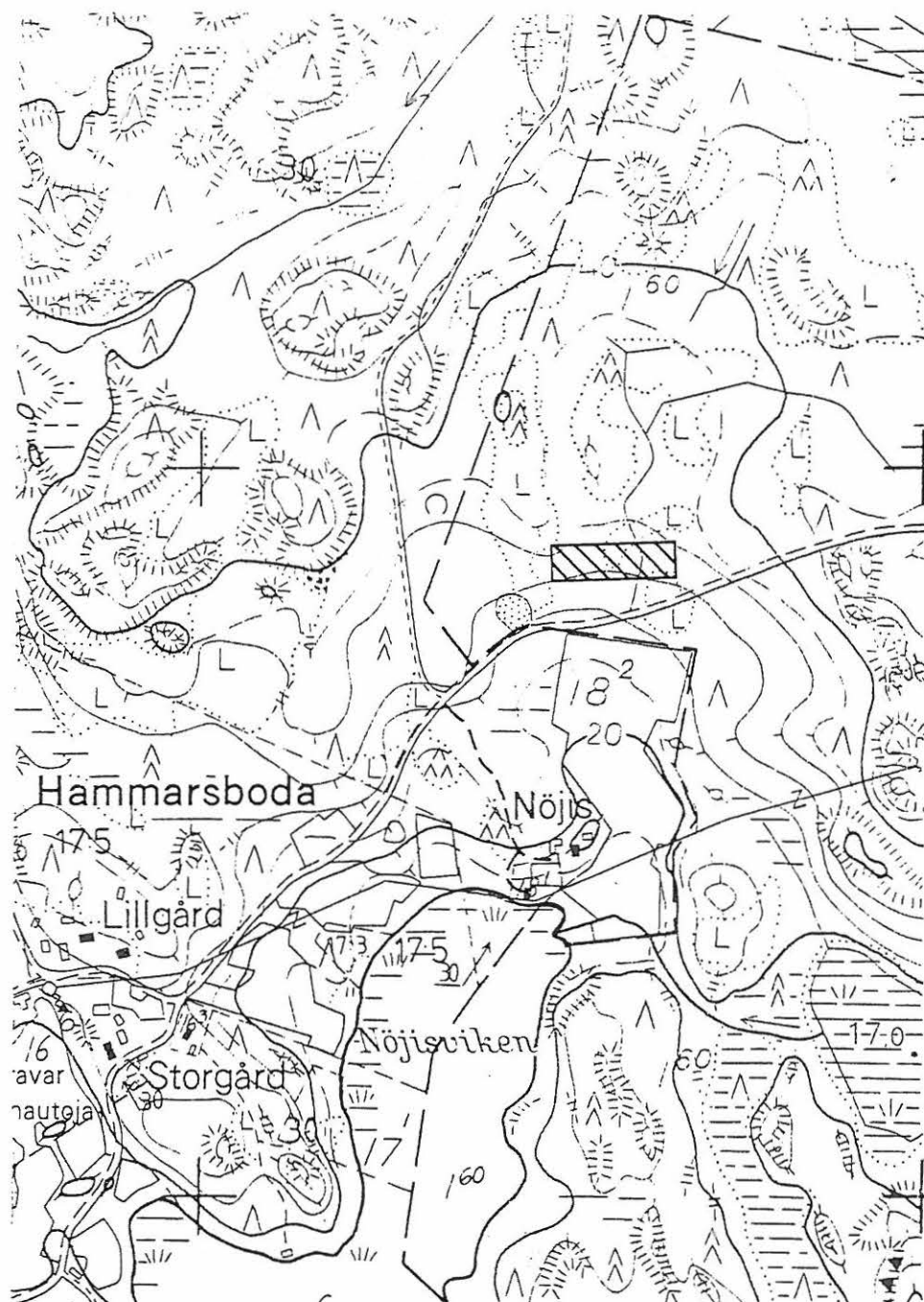
Enligt tidigare undersökningsresultat kunde man på boplatsen förutom avslagskoncentrationer urskilja ett tydligt "aktivitetsområde" med koncentration av kvarts, stenavslag, keramik, mörka kulturlager och förekomst av skärvsten (Asplund 1988). Det visade sig år 1988, att detta aktivitetsområde verkligen kan ses som en separat del av boplatsen, väster om den genom området rinnande bäcken. Öster om bäcken finns ett andra aktivitetsområde, som är större och tydligare än det förstnämnda. I bilagorna 6 - 8 framgår detta med hjälp av interpoleringskurvor betecknande den sannolika utbredningen av kvarts, stenavslag och keramik på boplatsen. Man kan konstatera, att samtliga höga förekomster verkar korrelera; i områdets västra del finns en koncentration av kvarts och stenavslag, i mitten en koncentration av kvarts, stenavslag och keramik, samt i den östra delen ett stort område med rika fynd av såväl avslag som keramik. Dessa fyndkoncentrationer verkar ha ett samband med kulturlagrens karaktär samt förekomsten av skärvsten (bilaga 9). Fyndkoncentrationerna och de sk. aktivitetsområdena betecknar med största sannolikhet områden med stor utnyttjandeintensitet, dvs. områden där man haft sina bostäder och tillrett sin mat, samt områden där man arbetat.

Frågan om boplatsens funktion blir man tvungen att ställa i och med den senaste utgrävningens iakttagelser rörande förekomsten av stora mängder skärvsten (bilaga 9). Med skärvsten menas här spruckna brända naturstenar, som troligen i de flesta fall har använts för uppvärmning. De första täta skärvstenspackningarna som kom fram i provgroparna i samband med ett svart sotigt kulturlager tolkades som eldstäder (bilaga 3). Efter hand började det emellertid kännas osannolikt att var eller varannan provgrop träffade en eldstad. Den förklaring som i detta fall verkar sannolikast är att förekomsten av tätt packade skärvstenslager är en allmän företeelse i kulturlagren i den östra delen av undersökningsområdet. Denna tolkning betyder med andra ord, att det på Nöjis -boplatsen finns ett område med ovanligt mycket spår efter uppvärmning.

En tillförlitlig förklaring på varför man skulle ha haft ett ovanligt stort behov av värme kan tillsvidare inte utläsas av fynden. Värme behöver man förstas under den kallaste tiden av året, men Nöjis har som utskärsboplats kanske inte riktigt karaktären av en vinterboplats, såvida det inte kunde vara fråga om en boplats utnyttjad i samband med vinterjakt på säl. Hantering av säl kräver i samband med trankokning också mycket värme, vilket likaså kunde vara en förklaring till stora mängder skärvsten. Detta är dock tills vidare spekulationer. Boplatsen avviker inte till sitt fyndmaterial från en "vanlig" stenåldersboplats, vilket gör hypoteser om någon specialfunktion svårbevisade. De brända benfragment som hittills har analyserats härrör från säl, vilket talar för sälhantering i någon form, men tillräckliga bevis för trankokning är dessa inte. Sälen har varit ett vanligt bytesdjur under stenåldern, och brända sälben är att förvänta från vilken normal stenåldersboplats som helst.

Abo 24.04.1989

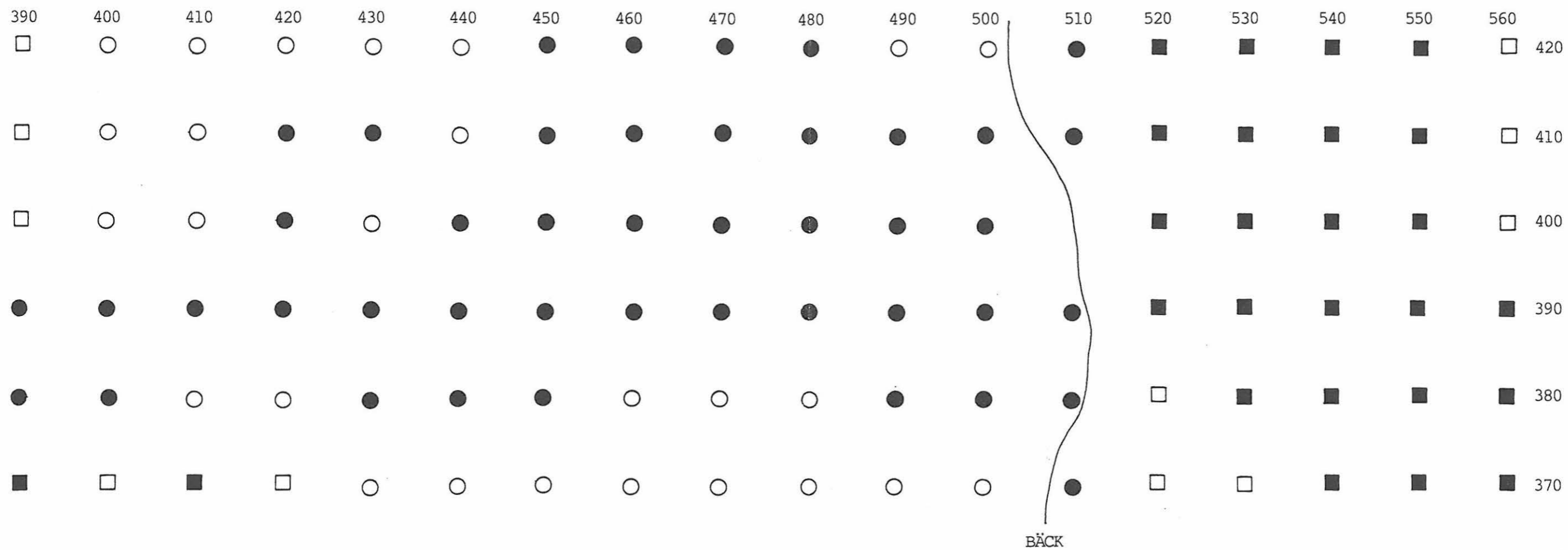

Henrik Asplund

DRAGSFJÄRD, SÖDERLANGVIK, NÖJLS

Utdrag av grundkartan 1034 11 C

Skala 1:10.000

- Provgrop 1984-87
- Provgrop med fynd 1984-87
- Provgrop 1988
- Provgrop med fynd 1988

PROVGRÖPARNA

- 390/370 Ren sand; inget kulturlager.
- 390/400 Ren sand; inget kulturlager.
- 390/410 Stenig terräng. Ren sand; inget kulturlager.
- 390/420 Stenig terräng. Ren stenig morän; inget kulturlager.
- 400/370 Ren sand; inget kulturlager.
- 410/370 Ren sand; inget kulturlager.
- 420/370 Ren sand; inget kulturlager.
- 520/370 Ren sand; inget kulturlager.
- 520/380 Genast i ytan skärvstenar, som djupare ned koncentrerade sig i gropens ena sida. Gropen grävdes till c. 35 cm:s djup vid sidan av stenpackningen. Jorden var brun förutom bland stenarna där också svart jord förekom.
- 520/390 Genast under torven skärvstenar, som på 15 cm:s djup blev tätare packade i samband med ett svart kulturlager. Gropen grävdes till c. 40 cm:s djup, men ren sand uppnåddes inte. Skärvstenslagret tolkades vid utgrävandet som en eldstad.
- 520/400 Skärvstenar i ytan, vilka grävdes bort. Då provgropen grävts till c. 20-25 cm:s djup bildade skärvstenarna ett tätt packat lager med svart kulturjord mellan stenarna. Grävandet avslutades emedan skärvstensförekomsten tolkades som en eldstad.
- 520/410 Under torven ett tunt brunt sandlager, under vilket på c. 15-65 cm:s djup ett svart kulturlager. Under detta fläckvis mörk jord. Helt ren grov sand kom fram på c. 75 cm:s djup. Flera skärvstenar iaktogs.
- 520/420 Under torven mörkbrun sand, som på c. 20 cm:s djup övergick i ett gråsvart kulturlager. På c. 30 cm:s djup ren sand. Några få skärvstenar iaktogs.
- 530/370 Inget kulturlager. Under torven brun sand, som dock ljusnade nästan genast. Inga skärvstenar.
- 530/380 Genast under torven ett hårdpackat lager skärvsten, som på c. 20 cm:s djup gick samman med ett svart kulturlager. Gropen grävdes inte djupare än 25 cm och ren sand uppnåddes ei; stenpackningen fortsatte lika tät som i ytan.
- 530/390 Under torven brun jord fläckad med gråsvart jord, som vid c. 25 cm:s djup ljusnade, förutom i gropens östra sida, där en stor (10 x 10 cm) sotfläck fanns på 25-35 cm:s djup. Helt ren sand kom fram på c. 40 cm:s djup.

- 530/400 Under torven brun och rödbrun sand, som på c. 20 cm:s djup mörknade till ett svart kulturlager. I ytan fanns några skärvstenar, men djupare ned packade sig stenarna tätt i den svarta jorden. Skärvstensförekomsten tolkades vid utgrävandet som en eldstad. Trots detta gjordes ett försök att gräva djupare vid sidan av stenarna; då grävandet avslutades vid c. 40 cm:s djup hade ren sand ännu inte kommit fram.
- 530/410 Under torven brun sand. Svart kulturlager på c. 15-40 cm:s djup. Ren sand kom fram vid c. 40 cm:s djup. I kulturlagret fanns skärvstenar.
- 530/420 Under torven brunsvart fläckig sand, som på c. 15-25 cm:s djup bildade ett nästan svart kulturlager. Under detta ljusnade kulturjorden igen, och ren sand kom fram på c. 30 cm:s djup. Några skärvstenar iaktogs.
- 540/370 Inget tydligt kulturlager, men sanden var mörkare på c. 20-25 cm:s djup. Djupare ned var sanden gul till färgen och tydligen inte omrörd. Några få skärvstenar iaktogs.
- 540/380 Under torven brun sand innehållande skärvstenar. På c. 20-45 cm:s djup mörkt, nästan svart kulturlager innehållande rikligt av skärvstenar. Vid c. 45 cm:s djup ren sand.
- 540/390 Under torven brunt sandlager. Svart kulturlager innehållande skärvsten på c. 20-65 cm:s djup. Därefter grov ren sand.
- 540/400 Rödbrun sand under torven. Mörkt kulturlager på c. 20-40 cm:s djup, därefter ren sand. Några skärvstenar iaktogs i kulturlagret.
- 540/410 Under ett tunt brunt sandlager skärvstenar, som på c. 20-25 cm:s djup gick samman i en hård skärvstenspackning med svart jord emellan. Konstruktionen tolkades som en eldstad och grävandet avbröts.
- 540/420 Under torven brun sand. Mörkt kulturlager på c. 20-30 cm:s djup, därefter ren sand. Några skärvstenar iaktogs i kulturlagret.
- 550/370 Genast under torven en tät skärvstenspackning. Djupare ned brun jord innehållande skärvstenar. Gropen grävdes till c. 30 cm:s djup.
- 550/380 Under toven rödbrun omrörd (fläckig) jord, som övergick i ren sand vid c. 35 cm:s djup. Några enstaka skärvstenar.
- 550/390 Under torven rödbrun sand. På c. 20-60 cm:s djup svart kulturlager. Ren sand kunde skönjas på c. 60 cm:s djup. Kulturlagret innehöll några skärvstenar. I kulturlagrets djupaste del fanns stora kolbitar.
- 550/400 Under torven brun sand. På c. 25-50 cm:s djup ett svart kulturlager, under vilket ren sand. Inga tydliga skärvstenar.

- 550/410 Under torven grått urlakningsskikt. Under detta brun gråfläckig sand, som på c. 35 cm:s djup övergick i ren sand. En enstaka tydlig skärvsten iaktogs.
- 550/420 Under torven brun gråfläckig sand, som på c. 25 cm:s djup övergick i ren sand. Inga skärvstenar.
- 560/370 Under torven brun sand, som småningom blev ljusare djupare ned. Helt ren sand på c. 30 cm:s djup. Några skärvstenar iaktogs.
- 560/380 Under torven brun jord, som vid c. 25-45 cm:s djup övergick i ett svart kulturlager. Vid c. 45 cm:s djup ren silt. Några skärvstenar iaktogs.
- 560/390 Under torven brun sand, som ljusnade längre ned. Helt ren sand på c. 30 cm:s djup. Inga skärvstenar.
- 560/400 Brunaktig sand, som såg ren ut genast under torven. Inga skärvstenar.
- 560/410 Under torven brun sand som ljusnade djupare ned. Helt ren sand på c. 30 cm:s djup.
- 560/420 Under torven mörkbrun sand till c. 30 cm:s djup, därefter ren sand. Inga tydliga skärvstenar iaktogs.

FOSFATPROVEN

390/370	20	ren sand
390/400	20	ren sand
390/410	20	ren sand
390/420	20	ren sand
400/370	20	ren sand
410/370	20	ren sand
420/370	20	ren sand
520/370	25	ren sand
520/380	25	brun jord
520/390	40	eldstad
520/400	25	eldstad
520/410	25 35 50 70	svart jord svart jord svart jord fläckig jord
520/420	15 25 40	brun sand gråsvart sand nästan ren sand
530/370	25	brun sand
530/380	25	eldstad
530/390	25 35	fläckig jord ren sand
530/400	30	svart jord
530/410	25 45	svart jord ren sand
530/420	25 30	svart jord nästan ren sand
540/380	20 35 45	brun och gråsvart sand gråsvart sand nästan ren sand

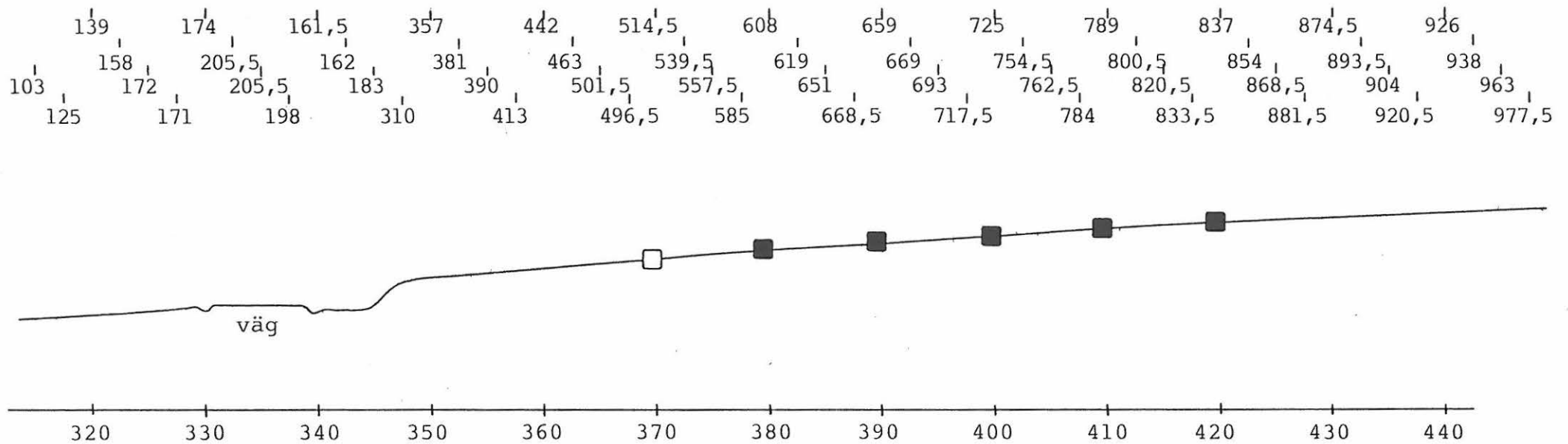
540/390	15 30 50 70	brun jord svart jord svart jord ren sand
540/400	30 50	svart sand ren sand
540/410	30	eldstad
540/420	30 45	gråsvart jord ren sand
550/370	25 30	brun sand brun jord
550/380	30	brun sand
550/390	15 35 55	brun sand svart jord svart jord
550/400	20 40 55	brun sand svart kulturlager ren sand
550/410	25	brun gråfläckig sand
550/420	25	brun sand
560/370	25	brun sand
560/380	15 40 45	brun sand svart jord ren silt
560/390	25	brun jord
560/400	25	brun ren sand
560/410	25	brun sand
560/420	25	brun sand

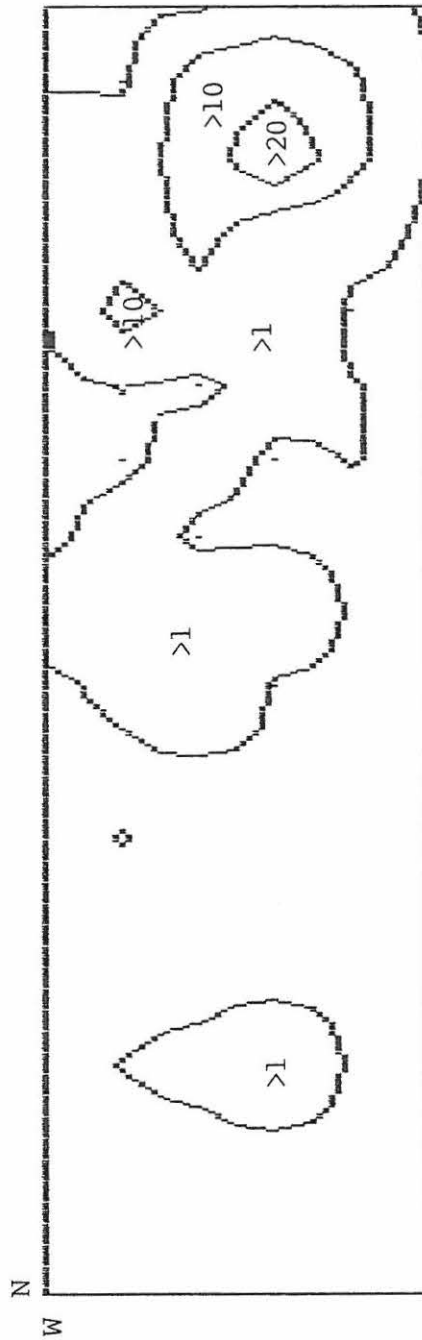
DRAGSFJÄRD, SÖDERLÅNGVIK, NÖJIS 1988

Höjdprofil längs linjen 530

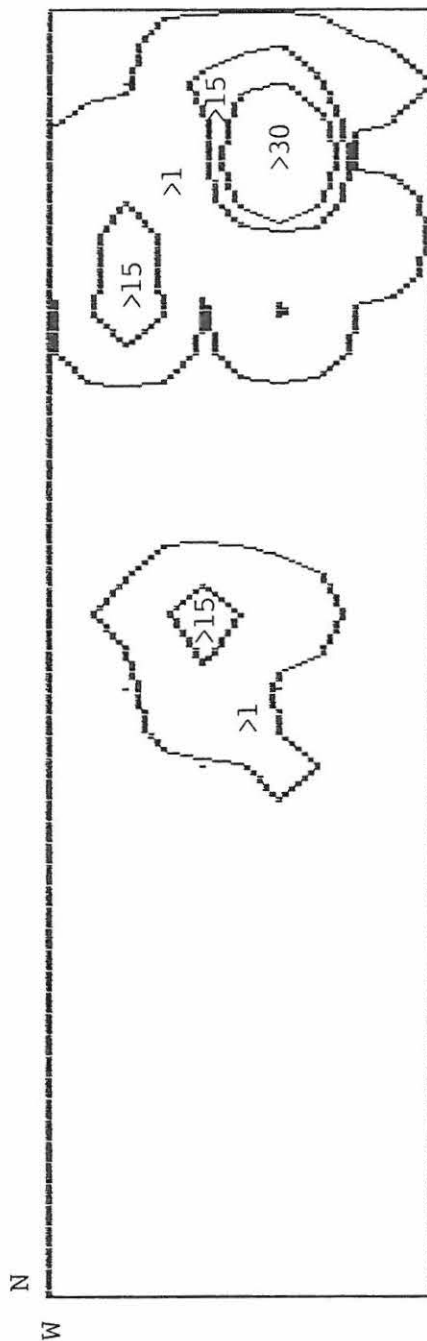
Höjderna angivna i förhållande till fixpunkt 1

- provgrop
- provgrop med fynd

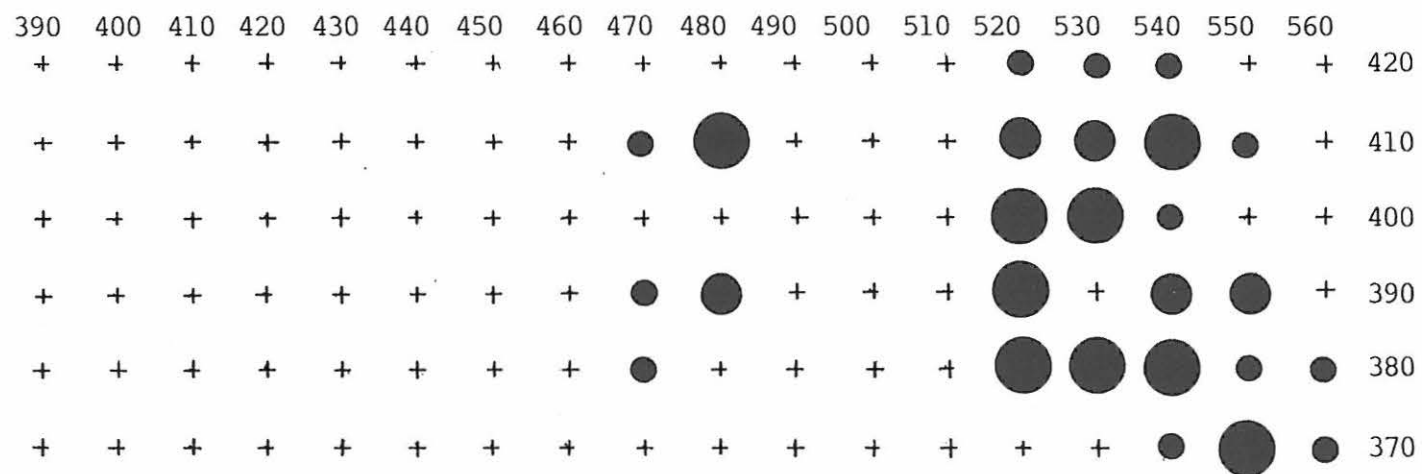

Stenavsdrag

Keramik

Förekomst av skärvsten

- några få
- många
- tät skärvstenspackning